

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย

จัดทำโดย นางอังคณา วงศ์วีรธร
รหัสนักศึกษา ๕๘๐๓๔๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย

บทคัดย่อ

การแพร่กระจายวัฒนธรรมทั้งทางด้านวัตถุและไม่ใช้วัตถุที่มีมาตรฐานเดียวกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไปทั่วโลกนั้น เห็นได้จากความนิยมในหมู่วัยรุ่นที่ดูเหมือนว่าจะคล้ายคลึงกันในแทบทุกหนทุกแห่งในด้านการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม การแต่งกาย และการฟังดนตรี โลกาภิวัตน์ในด้านนี้แสดงออกในรูปของการเติบโตอย่างรวดเร็วของกระบวนการประชาธิปไตยอันเป็นบ่อเกิดสืบเนื่องไปถึงการปกครอง ซึ่งต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมตามมาอย่างที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงเป็นอื่นไปได้ การขยายบทบาททางการเมืองของประชาชน การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ และการเกิดขบวนการหรือกลุ่มทางสังคมอย่างมากมายทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ก็เพราะการรับและส่งข่าวสารทางด้านวัฒนธรรมและทางการเมืองแพร่สะพัดจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่งของโลกได้ตลอดเวลาและรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสังคมพัฒนาแล้วไปสู่สังคมกำลังพัฒนา ในเวลาเดียวกันการเดินทางจากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งโดยใช้เงินและเวลาน้อยลง ก็ทำให้การเรียนรู้ การร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านวัฒนธรรม และด้านการเมืองระหว่างประชาชนต่างสังคม ไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัยสำหรับคนทั่วไปอีกต่อไป ดังนั้นประชาชนในประเทศส่วนใหญ่ที่อยู่ในข่ายด้อยพัฒนาจึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบวิธีการปกครองประเทศเสียใหม่ โดยนำหลักนิติธรรม เข้ามาปรับใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเติบโตอย่างรวดเร็วของกระบวนการประชาธิปไตย

สำหรับในเรื่องของหลักนิติธรรม ฯพณฯ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ องคมนตรี ได้บรรยายไว้โดยสรุปว่า

(1.) หลักนิติธรรมที่พูดกันกว้างขวางเบื้องต้นก็คือเป็นการปกครองโดยกฎหมาย รัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายอันนี้แน่นอนทุกทฤษฎีเห็นตรงกันหมด

(2.) อันที่สองการดำเนินการของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นไปตามกฎหมายต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การใช้อำนาจที่กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพชีวิตร่างกายทรัพย์สินต้องมีกฎหมายให้อำนาจและอยู่ในกรอบของกฎหมาย อันนี้เป็นหลักพื้นฐาน

(3.) ถัดไปก็คือการบังคับใช้กฎหมายต้องเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ

(4.) ข้อที่สี่กฎหมายต้องออกโดยประชาชนหรือตัวแทนของประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชน มีความยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ มีความแน่นอน ประกาศใช้โดยเปิดเผย อันนี้ก็ตรงกันในหลักของกฎหมายว่าจะต้องมีลักษณะอย่างนี้ถ้าขาดไปก็ขัดต่อหลักนิติธรรม

(5.) ที่สำคัญข้อห้ามีการแบ่งแยกอำนาจและถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ คือการปกครองในหลักของนิติธรรมจะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจและมีการดุลและคานเพราะถือว่าการที่มอบให้ใครมีอำนาจเบ็ดเสร็จอำนาจเดียว ก็เหมือนกับพวกนี้จะ abuse อำนาจได้มากที่สุดก็ยอมไม่ได้

(6.) ถัดไปก็คือรัฐอันนี้จะพูดถึงสิทธิเสรีภาพว่าในเรื่องของการปกครองโดยใช้หลักนิติธรรมรัฐจะต้องประกันเคารพและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และสามารถใช้สิทธิเสรีภาพนั้นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเรื่องของความเสมอภาคเสรีภาพในการนับถือศาสนา ในการพูด ในการชุมนุม และในการรวมตัว อันนี้ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะต้องมิในประเทศที่มีการปกครองโดยใช้หลักนิติธรรม

(7.) เจ็ดการใช้อำนาจรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องสามารถตรวจสอบและควบคุมได้ อันนี้ก็หลักนิติธรรมเหมือนกันในการปกครอง ต้องตรวจสอบและควบคุมได้

(8.) อันถัดไปก็คือจะต้องมีฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ อันนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรม สากลยอมรับกันทุกประเทศ

(9.) ข้อเก้าก็คือการใช้อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ยึดหลักความมีอำนาจสูงสุดของกฎหมายก็คือกฎหมายต้องยอมรับว่าใช้บังคับได้ อันนี้ก็คือประกอบกับหลักความเป็นธรรม หลัก

ความถูกต้องชอบธรรมและหลักพื้นฐานอื่น ๆ ของกฎหมายด้วย ก็คือเป็นหลักนิติธรรมว่าไม่ใช่เฉพาะกฎหมายเท่านั้นแต่ยังมีหลักพื้นฐานของกฎหมายที่เหนือกว่า หลักนิติธรรมถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องหรือแอบแฝง

หลักนิติธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

ถึงแม้ว่าการก่อตัวของสังคมโลกซึ่งเห็นได้จากการขยายตัวของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สังคม และปัจเจกชนในส่วนตัวต่าง ๆ ของโลกจะเกิดขึ้นในราวศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา จึงทำให้ส่วนต่าง ๆ ของโลกเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกด้าน แต่ลักษณะการเติบโตของเครือข่ายความสัมพันธ์ในสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อทุกส่วนของโลกภายในช่วงเวลาสั้น ๆ เป็นสิ่งที่เพิ่งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในปลายศตวรรษที่ 20 นี้เอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมักจะรู้จักกันในนามของโลกาภิวัตน์ (globalization) โลกในยุคนี้จึงมีสภาพเหมือนโลกที่ไร้พรมแดน การเติบโตอย่างรวดเร็วของเครือข่ายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนดังกล่าวเกิดขึ้นได้ด้วยผลจากการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคม ท่ามกลางการแผ่อิทธิพลของแนวคิดเสรีนิยมยุคใหม่และการล่มสลายของสังคมนิยมในปลายทศวรรษ 1980

เทคโนโลยีด้านการสื่อสารและคมนาคมกับโลกาภิวัตน์

พัฒนาการอย่างรวดเร็วและกว้างขวางของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและคมนาคมยุคปัจจุบัน ในลักษณะที่เรียกว่าเป็นการปฏิวัตินั้น มีผลให้ขอบข่าย ระดับ และความเร็วในการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการโลกาภิวัตน์ดูเหมือนว่าจะแตกต่างไปจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในช่วงที่ผ่านมา

ในด้านหนึ่งจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในรูปของโลกาภิวัตน์เป็นไปอย่างรวดเร็วมีผลกระทบอย่างมากต่อผู้คนในทุกมุมโลกได้มากกว่าในอดีต เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในด้านการสื่อสารและคมนาคมสมัยใหม่ การติดต่อผ่านสื่อทางไกลประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การแพร่สะพัดของข่าวสารรวมทั้งการขนส่งและการคมนาคมข้ามประเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะที่อัตราค่าบริการถูกลง ทำให้โลกเชื่อมต่อกันได้อย่างง่ายดาย กิจกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์จึงแตกตัวออกไปอย่างกว้างขวางโดยไม่มีอุปสรรคด้านระยะทางและเวลามาขวางกั้นอีกต่อไป

ด้วยผลจากการปฏิวัติด้านการสื่อสาร สังคมโลกจึงเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง หรืออื่น ๆ มิติด้านวัฒนธรรมมักจะเห็นได้จากการแพร่กระจายวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่มีมาตรฐานเดียวกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไปทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากความนิยมในหมู่วัยรุ่นที่ดูเหมือนว่าจะคล้ายคลึงกันในการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม การแต่งกาย และการฟังดนตรี เป็นต้น สำหรับในด้านการเมืองโลกาภิวัตน์ในด้านนี้แสดงออกในรูปของการเติบโตอย่างรวดเร็วของกระบวนการประชาธิปไตย อาทิ การขยายบทบาททางการเมืองของประชาชน การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ และการเกิดขบวนการหรือกลุ่มทางสังคมอย่างมากมายทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงทั้งสองด้านนี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะการรับและส่งข่าวสารทางด้านวัฒนธรรมและทางการเมืองแพร่สะพัดจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่งของโลกได้ตลอดเวลาและรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสังคมพัฒนาแล้วไปสู่สังคมกำลังพัฒนา ในเวลาเดียวกันการเดินทางจากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งโดยใช้เงินและเวลาน้อยลงก็ทำให้การเรียนรู้ การร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการเมืองระหว่างประชาชนต่างสังคมไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัยสำหรับคนทั่วไปอีกต่อไป

การแผ่ตัวของหลักนิติธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

กระบวนการโลกาภิวัตน์ไม่เพียงจะทำให้ผู้คนในสังคมมีความรู้สึกว่าคุณอยู่ในโลกใบเดียวกัน มีชะตากรรมและผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน แต่ยังกระตุ้นให้คนในแต่ละชุมชนต้องการมีความเป็นตัวของตัวเองและความเป็นอิสระในการกำหนดชะตากรรมของตนเองและท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่มากขึ้น ในแง่หนึ่งการมีโอกาสดำเนินการเข้าถึงข่าวสารจำนวนมาก และในขณะเดียวกันก็สามารถสื่อสารติดต่อกับโลกภายนอกได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ช่วยให้คนแต่ละคนได้รับรู้สิ่งแปลกใหม่ต่าง ๆ ตลอดจนมีอิสระที่จะเลือกข่าวสารและเครือข่ายความสัมพันธ์สำหรับตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมายังทำให้บุคคลผูกพันกับโลก และมีทางเลือกในชีวิตเพิ่มขึ้น แทนที่จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของกฎเกณฑ์และโครงสร้างของชุมชนหรือรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

ในทางตรงข้าม ข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมักจะเสนอเฉพาะภาพด้านเดียว และถูกคัดเลือกรออกมาตามความต้องการของผู้เสนอข่าวอาจจะก่อให้เกิดความกังวล ความสับสน และความเครียด ตลอดจนความรู้สึกว่าคุณถูกหลอกหรือถูกควบคุมโดยสื่อประเภทต่าง ๆ ปฏิบัติการที่ตามมาในรูปของความไม่ไว้วางใจและการต่อต้านสิ่งทีมาจากภายนอกเช่นนี้ อาจนำไปสู่ความพยายามรักษาจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่นในระดับชุมชน ปฏิบัติการเช่นนี้จะแสดงออกมาในลักษณะของความคิดเชิงท้องถิ่นนิยมและการอนุรักษ์จารีตประเพณีเดิมของชุมชน ผลที่ตามมานอกจากการยืนยันถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ อาทิ พิธีกรรม ศาสนา และภาษาแล้วแต่ละชุมชนมักจะต้องการมีความเป็นอิสระในการกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตนเองสูงขึ้น อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปสภาพสองด้านของโลกาภิวัตน์ดังกล่าว มักจะมีผลให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยในสังคมโลกไม่เพียงจะยอมรับแนวคิดระดับโลกในหลายด้าน เช่น สิทธิมนุษยชน เสรีภาพทางการเมือง และการอนุรักษ์ธรรมชาติ เข้ามาเป็นของตนแต่ยังพยายามเข้าไปมี

บทบาทในการผลักดันชุมชนของตนให้เข้าไปในทิศทางที่ต้องการโดยไม่ทำลายความเป็นตัวของตนเอง และลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นอีกด้วย

ความเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกกับการท้าทายอำนาจรัฐ

โดยทั่วไปรัฐจะมีอำนาจเหนือสังคมของตนเองตราบเท่าที่ผู้คนในสังคมยอมรับบทบาทและความชอบธรรมของรัฐรวมทั้งรัฐเองยังสามารถควบคุมสังคมของตนได้ แต่เมื่อพิจารณาจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลกยุคปัจจุบัน ดูเหมือนว่ารัฐจะเผชิญปัญหามากขึ้นในการรักษาอำนาจของตนที่มีอยู่เหนือสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งเชื่อมโยงกันอยู่อย่างใกล้ชิดนั้นมิมีแนวโน้มที่จะคุกคามอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนรัฐเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก อาทิ การเรียกร้องให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และการรณรงค์ในเรื่องของประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ตลอดจนเสรีภาพในหลายด้าน ส่วนใหญ่เป็นผลที่ตามมาจากการที่ประชาชนจำนวนไม่น้อยรับเอาค่านิยมทางการเมืองระดับโลกมาใช้ในสังคม และต้องการมีทั้งบทบาทในการกำหนดทิศทางของสังคมของตนและเสรีภาพส่วนบุคคลมากขึ้น ปรัชญาการเหล่านี้มักจะได้รับอิทธิพลจากการเติบโตของแนวคิดด้านประชาธิปไตยที่แพร่สะพัดไปทั่วโลกในปลายศตวรรษที่ 20 ในด้านหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงสู่ประชาธิปไตย (democratization) ขึ้นในสังคมที่ปกครองโดยรัฐอำนาจนิยม การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ย่อมจะส่งผลกระทบต่ออำนาจรัฐอย่างค่อนข้างรุนแรง ทั้งนี้เพราะอำนาจอันฉันทันของรัฐบาลกลางและการใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจของบรรดานักการเมืองและข้าราชการระดับสูงที่ดำรงอยู่อย่างยาวนาน เริ่มมีปัญหาด้านการยอมรับจากคนในสังคมมากขึ้นทุกที

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่นนี้ อำนาจอันเด็ดขาดและแบ่งแยกมิได้ของรัฐในหลายสังคม ย่อมจะถูกกลุ่มคนในสังคมและเครือข่ายข้ามชาติท้าทายและคุกคามมากขึ้น ทั้งนี้ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพล และขบวนการของประชาชนในแต่ละสังคมรวมทั้งบริษัทข้ามชาติ องค์กรประชาชนระดับโลก และขบวนการอาชญากรรมข้ามชาติในสังคมโลกขยายบทบาท กิจกรรม และข้อเรียกร้อง ที่บั่นทอนอำนาจอธิปไตยของรัฐทั้งในทางตรงและทางอ้อม ในบางสังคมพัฒนาการของสังคมโลกดังกล่าวนำไปสู่การปรับตัวของรัฐ และการปฏิรูปสังคมในหลายด้าน ขณะที่ในบางสังคมกลับก่อให้เกิดทั้งความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างผู้ครองอำนาจรัฐกับคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และการต่อต้านรัฐโดยเครือข่ายประชาชนข้ามชาติ ดังจะเห็นได้ในกรณีการต่อต้านรัฐบาลทหารของพม่าในช่วงที่ผ่านมา

ความเป็นอิสระของรัฐในการปรับใช้หลักนิติธรรมบริหารราชการแผ่นดินกับการกดดันของสังคมโลก

ในสังคมโลกยุคปัจจุบัน อำนาจและความเป็นอิสระของรัฐในการกำหนดและบังคับใช้นโยบายดูเหมือนว่าจะลดลงทุกที แต่เดิมนั้นรัฐเผชิญเฉพาะข้อจำกัดที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันกรอบจำกัดของอำนาจรัฐที่เพิ่มเข้ามาก็คือเงื่อนไขและข้อบังคับขององค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งข้อตกลงของเครือข่ายทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลต่อรัฐในฐานะสมาชิกหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ยิ่งองค์กรและเครือข่ายเหล่านี้ขยายบทบาทครอบงำเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบรัฐมากขึ้นเท่าใด รัฐก็นับวันแต่จะมีอำนาจและความเป็นอิสระในการตัดสินใจและนำนโยบายไปปฏิบัติน้อยลงเท่านั้น สังคมที่ต้องพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศเป็นแหล่งรายได้หลักและไม่ใช่ประเทศมหาอำนาจ การกำหนดและการบังคับใช้นโยบายด้านต่าง ๆ ของรัฐไม่ให้ขัดแย้งกับกฎระเบียบขององค์กรการค้าโลก จึงเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องคำนึงอยู่เสมอ

เครือข่ายความสัมพันธ์ในสังคมโลกกับหลักนิติธรรมที่กระทบต่อนโยบายของรัฐ

โดยเหตุที่รัฐในโลกยุคปัจจุบันจำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การระหว่างประเทศและเครือข่ายระบบรัฐ รวมทั้งตกอยู่ในกรอบจำกัดของกฎเกณฑ์และข้อตกลงระหว่างประเทศมากขึ้นทุกที ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมโลกโดยผลของกระบวนการโลกาภิวัตน์ยังเปิดโอกาสให้เครือข่ายขององค์การประชาชนภายในและภายนอกสังคมสามารถแสดงบทบาทสำคัญในสังคมและท้าทายอำนาจรัฐได้อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน รัฐบาลในสังคมโลกยุคปัจจุบันจึงมีปัญหาในการดำเนินนโยบายมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนโยบายเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเครือข่ายนโยบายนั้นจะมีลักษณะเป็นชุมชนนโยบายหรือเครือข่ายประเด็นปัญหาก็ตาม ถึงแม้ในนโยบายที่มีผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติจำนวนจำกัดและรัฐมีบทบาทนำในกระบวนการนโยบายอย่างเช่นนโยบายด้านการเงินและการคลัง บางครั้งตัวแทนขององค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทุนระหว่างประเทศหรือธนาคารโลก ก็อาจจะยื่นมือเข้ามากำหนดทิศทางของนโยบายและรูปแบบการนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ จนรัฐไม่สามารถดำเนินนโยบายตามความต้องการของตนเองหรือประชาชนได้ หรือในกรณีของนโยบายอุตสาหกรรม รัฐอาจจะต้องรับฟังเสียงเรียกร้องของบรรดาบริษัทข้ามชาติที่เกี่ยวข้องหรือของรัฐอื่นที่องค์กรข้ามชาติเหล่านี้ตั้งอยู่ เพิ่มขึ้นจากข้อเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ภายในสังคมของตนเอง

หากพิจารณาในแง่ของตัวแบบความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างรัฐกับสังคม สิ่งที่เห็นได้จากกรณีนี้คือ ลักษณะการกำหนดและบังคับใช้นโยบายตามตัวแบบรัฐนิยมจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยลง เพราะรัฐจะไม่สามารถแสดงบทบาทนำในกระบวนการนโยบายได้อย่างเต็มที่ และจำเป็นต้องยอมรับอำนาจต่อรองหรืออิทธิพลจากภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเครือข่ายขององค์การระหว่างประเทศและองค์กรข้ามชาติ ขณะเดียวกันประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่รัฐจำเป็นต้องแก้ไข อาทิ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพเสพติด และปัญหาสิ่งแวดล้อมเริ่มมีขนาดและขอบเขตที่ใหญ่โตเกินกว่าที่รัฐจะ

สามารถรับมือได้โดยไม่ต้องพึ่งพาโลกภายนอกข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้รัฐไม่สามารถกำหนดนโยบายและ
นำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างอิสระอีกต่อไป

การกำหนดนโยบายของรัฐยุคปัจจุบันยังมีข้อจำกัดมากขึ้นเมื่อ โลกเผชิญกระแสการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากผลของการปฏิวัติด้านการสื่อสารและคมนาคมที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์
กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวปรากฏให้เห็นในแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม
การเมืองหรืออื่น ๆ และแพร่สะพัดไปทั่วโลก จนทำให้โลกทั้งโลกเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดหรือ
กลายเป็นโลกไร้พรมแดนในแง่ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อแต่ละสังคม กระแสโลกาภิวัตน์
ก่อให้เกิดปฏิภิกิริยาสองด้านขึ้นในสังคม ด้านหนึ่งก็คือความต้องการที่จะรักษาอัตลักษณ์หรือ
ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นเอาไว้ นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิด
เกี่ยวกับพรมแดนทางสังคม ทำให้รูปแบบของพื้นที่ ชุมชน โครงสร้างอำนาจในการปกครองดินแดน
ลักษณะของกิจกรรมของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก อิทธิพล
ของคนส่วนใหญ่เหนือคนส่วนน้อยและความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่นอายุเปลี่ยนแปลงไป การ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่ออำนาจรัฐอย่างมาก

เครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับโลกและกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้รัฐเผชิญกับข้อจำกัดในการ
กำหนดนโยบายมากขึ้นเป็นทวีคูณทั้งนี้เพราะเครือข่ายนโยบายของรัฐมีความซับซ้อนและสับสนมากขึ้น
จำนวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประเด็นปัญหา และขนาดของปัญหาที่ต้องตัดสินใจเพิ่มขึ้น ในขณะที่
ความสามารถ ความเป็นอิสระ ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาลดลงอำนาจรัฐจึง
เผชิญกับการท้าทายอย่างไม่มีทางเลี่ยง ข้อจำกัดต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นต้องนำมาพิจารณาประกอบกับ
หลักความเป็นธรรม หลักความถูกต้องชอบธรรม และหลักพื้นฐานอื่น ๆ ของกฎหมาย จึงเป็นหลักนิติ
ธรรมที่เป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นธรรมที่บริสุทธิ์
ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องหรือแอบแฝง ที่อยู่เหนือกว่าตัวบท
กฎหมายลายลักษณ์อักษร

